

UZORNA PSIHOLOŠKA STUDIJA U VIDU PESME

(Miloš Markov: *O strahu strah*, Matica srpska, edicija Prva knjiga, Novi Sad, 2020)

Prva zbirka pesama mladog novosadskog pesnika Miloša Markova (1993), *O strahu strah*, koju je objavila Matica srpska u okviru kultne i tradicijski duge edicije „Prva knjiga“, svedoči o jednom svežem izrazu i senzibilitetu koji nije po svaku cenu vođen literarnim ili društveno poželjnim uzusima, već je primer rukopisa u kojem pesnik različitim stilskim sredstvima na karakterističan način oneobičava i uprizoruje *netipičan* doživljaj spoljašnjeg i unutrašnjeg sveta jedne izrazite subjektivnosti. Zbirka je strukturisana u šest ciklusa od kojih svi imaju po pet pesama, izuzev drugog koji broji sedam pesama. U njima je uočljiv žanrovsko-stilski zamah, te se lirski junak oglašava u pesmama i nešto dužeg, narativnijeg stiha, kao i u onim sasvim jezgrovitim i kratkim koje nalikuju svojevrsnim zapisima-crticama. Osobito je zanimljiv preposlednji ciklus *Krštene pesme* s pesničkim tekstovima nastalim naizgled nasumičnim, a zapravo pažljivo promišljenim ređanjem opisa pojmova iz ukrštenica. Zbirku karakteriše jednostavna i nepretenciozna dikcija, ali, bez obzira na ponegde razgovorni jezik i ton, njena slikovnost ne iskušava granice banalnog, već se sve vreme zadržava u jasnim okvirima pesničkog govora. Možda je ovo pravo mesto da se osvrnemo i na sam naslov zbirke. Pored toga što nagoveštava dominantno osećanje i tematsko-motivski horizont, naslov je izrazito zvučan i gotovo melodičan zahvaljujući inverziji, ali i poliptotonu, stilskoj figuri koja se zasniva na ponavljanju iste reči u različitim oblicima deklinacije i konjugacije. Premda leksički jednostavan, naslov sugeruje složen odnos prema stvarnosti, teskoban i paradoksalan u svom kovitlacu anksioznosti (u lirskom junaku se umnožavaju *strahovi od samog straha*) i nemogućnosti prepuštanja životu.

Već u prvom ciklusu pod nazivom „Previše volimo život za nekoga ko priča da ga mrzi“ lirski subjekt markira najuže polje svoje zainteresovanosti: lice i naličje naporednog samoprezira i samoljublja, karakterističnog za milenijalce, generaciju „osuđenu na propast“ usled mentalne nestabilnosti i unutrašnjeg nemira, uprkos vrhunskim intelektualnim i obrazovnim uslovima i dometima: „Želimo da živimo / stotine života / A ne umemo ni ovaj jedan“ („II“). Pet pesama prvog ciklusa označenih, umesto naslova, rimskim brojevima, okupljeno je oko motiva neposrednih egzistencijalnih lomova i nagrizajuće otuđenosti. Zbirku otvaraju izuzetno snažne pesničke slike, predložene naizmenično kroz metafore, direktne identifikacije dva raznorodna pojma, ili kroz sugestivna, ekspresivna poređenja: „Dani su sedišta autobusa / Rekao sam ti / ovaj grad je kao bolestan čovek / koji odbija da ode doktoru“.

U biti postoji veliki raskorak između subjektivnog doživljaja sebe i utiska koji se odaje: mi smo „glečeri mladosti / u okeanu želja“, „iza svakog našeg koraka / izrasta po jedan vir“, a „iz svakog našeg nokta / iskaču varnice“, ili je lirski protagonista „kopno okruženo vodom“ („II“). Njihova egzistencija je, drugim rečima, obeležena destruktivnošću podjednako koliko i autodestruktivnošću, a prvo lice množine iz kog se junak oglašava sugerise gotovo programski govor, istupanje u ime čitave *oštećene* generacije. U takvom stanju rađa se netrpeljivost prema drugim ljudima, izvesna mizantropija: mi „bežimo od ljudi“. Opisima posledica koje nose dinamika savremenog doba, otuđenost i tehnologizovana i „dehumanizovana“ stvarnost, suprotstavljeni su izvesno samoljublje i egocentričnost modernih pojedinaca, lirskih subjekata, kao i osećaj sveprožetosti sveta sobom.

Drugi ciklus „Preci“ produbljuje stanje i osećaj egzistencijalne dezorijentisanosti i nesigurnosti. Lirski subjekt paralisan je pred neiskorišćenim potencijalom i njegovim mogućnostima. U svetu u kojem on živi – tačnije, koji je umnogome on sam kreirao – pas ima ozbiljniji pogled na budućnost od njega, i on ne uspeva da se oslobodi osećaja zamora i starosti uprkos biološkoj mladosti. On je „rasklopljeni čovek“ iz pesme „Apetit“ koja na suggestivan način predočava nasilje u patrijarhalnim porodicama. Osećaj promašenosti i nepripadanja dodatno je intenziviran upoređivanjem sebe sa svojim precima („Razgovori sa čovekom bez kuće“, „Pogled“). To pak nije samo suočavanje vlastite životne inertnosti s različitim dostignućima, uspesima, poduhvatima svojih predaka, koliko god neki od njih bili ekstremni (borba u ratu i ubistvo Turčina, ili rođenje sina), već i suočavanje dve mladosti, sadašnjosti i prošlosti, doživljaja suštine i namene životnog toka. To je i svest o emocionalnoj udaljenosti od njih („istinski ih i ne poznajemo“, kaže on u pesmi „Rođenje predaka“), ali i o svojoj uslovljenosti njima: „Ma koliko god nam / iz jedne ruke / izrasta korenje / drugom smo vezani / za pretke“. Baba, deda, praded, otac, tetak tako postaju protagonisti osobenog lirskog svedočanstva i još jednog pokušaja obračunavanja s vlastitom pasivnošću. Motivi neposrednih egzistencijalnih i društveno-političkih lomova sadržani su u pesmi „Bombe devedesetih“ gde je opisan zamalo fatalan susret lirskog junaka i dizelaša. Potisnut bes prema nasilništvu, homofobiji i istorijsko-političkoj nepravdi isplivava na videlo u slikama verističkog naboja; pa ipak, završnica pesme svedoči o izvesnom opraštanju i spoznaji da možda nije do individualnih razlika i autentičnog sukoba, već do kolektivne traume, „zagađenog tla iz kog smo ponikli“ i „krvavih godina koje nismo preležali“.

Poslednja pesma drugog ciklusa odličan je „most“ ka trećem ciklusu pod nazivom „Neuverljivi kao vremenske prognoze“, koja sublimira i konkretizuje poetske slike prva dva ciklusa. Kratkotrajne i lažne transformacije, maštanje o novom životu bez siromaštva i osećaja nedovoljnosti tema su pesme „U januaru se rađaju novi ljudi“, a zanesenjački, naivni studentski doživljaj figure pesnika, a onda i razaranje te slike, predočeni su u pesmi „Mrtvi pesnici ili truhom za kruhom“. Izraziti osećaj za narativno i filmično Markov pokazuje u pesmi-tetraptihu „Francuski film“, gde je u četiri scene prikazan razvoj jednog specifičnog muško-ženskog odnosa koji ocrtava mračnu, gotovo tragičnu žensku figuru u potresnoj i efektnoj završnici: „Barem jednom mesečno me pozoveš / i pričaš kako ćeš da promeniš

sve / kako je već trebalo da rodiš dete / i kako ponekad maštaš / da gineš u saobraćajnoj nesreći“.

Četvrti ciklus „Svrab“ donosi pesme nazvane po delovima tela. Svrab je zajednički imenitelj i simbol psihosomatske uznemirenosti, telesno ispoljavanje traume i anksioznosti. On u uvodnoj pesmi „Fabrika svraba“ poseduje i sasvim konkretan, ali i metafizički predznak, što je realizovano u sugestivnim slikama i anaforskom ponavljanju i nabravanju epiteta svraba. Lirski junak ne uspeva da umakne svakodnevnim porazima i grizi savesti: „Od tebe će biti nešto / mora biti / nešto“. Naročito je upečatljiva jezgrovita pesma „Prepone“ koja je po jezičkom izrazu i ekspresivnosti na tragu poezije Novice Tadića. Lirski subjekt, najzad, u svemu traži skriveno značenje i projektuje osećaj grandioznosti na svet oko sebe, identifikujući se s različitim pojavama i elementima, čime nadomešćuje inherentnu prazninu koju oseća („Noge“).

Peti ciklus „Krštene pesme“ predstavlja uspešno zahvatanje u neoavangardni diskurs i nudi uvid u pesničku (samo)svest o lokalnom pesničkom nasleđu (novosadska neoavangardna scena), ali istovremeno predstavlja niz poetičkih i autopoetičkih iskaza izrečenih posredstvom svojevrsne igre-slagalice ili eksperimenta, s obzirom na to da je svih pet pesama ovog ciklusa posvećeno temeljnim literarnim pojmovima, kao što su književnost, pesnik ili reč. Bez obzira na tobože mehaničko sklapanje ovih pesničkih tekstova, pesme ovog ciklusa imaju određenu *dramaturgiju* i gradativnu liniju: *reč* iz istoimene pesme je tako: „Majka / mati / Žbunasta biljka na drvetu / Obimna i izdašna / Mera za staranje / Međunarodna oznaka za kroj / Pokriće za zločin / Glavni grad težine / Prtljag oboljenja / Oznaka za časove / Građevina oka / Vladarka ubijena u sukobima“. Miloš Markov u ovom ciklusu istovremeno kao da i pruža i traži odgovore na ključna poetička pitanja; pesme sadrže mnoštvo označitelja (opisa iz ukrštenice) koji se koncentrišu oko označenog, predložnog u naslovu pesme.

Završni, šesti ciklus „Karantin“ bez sumnje je pisan u pandemijskim uslovima i nudi nekoliko dužih, ali i kraćih pesama koje su u formatu crtice ili zapisa. Stanje karantina i nužne zatvorenosti intenzivira već postojeće krhko stanje lirskog junaka, paradoksalno bivajući i konačno olakšanje, objektivno i razumno opravdanje za inerciju i neostvarenost. Konačno odustajanje i odbacivanje odgovornosti za vlastit životni tok zaključeno je u poslednjoj pesmi zbirke u kojoj se pesnički subjekt obraća pretpostavljenim čitaocima u ispovednom tonu, a njene završne reči nastavljaju da odzvanjaju poput opomene: „Zasigurno bih vam priznao / [...] / I da mi je lakše / da je moja propast / samo deo / urušenog čovečanstva // Priznao bih vam sve / da se ne bojim“.

Ne dolazi, nažalost, do sazrevanja bića, lirski junak do kraja zbirke ostaje u egzistencijalnom, emotivnom i čak ontološkom ćorsokaku. Štaviše, u njemu mu je i udobno, to se otkriva u završnim pesmama, bez obzira na to što se u njegovoj svesti istovremeno začinju diferencijalna saznanja o tome *kako bi trebalo da bude*. U tom smislu, dalekosežna zapitanost i zabrinutost pesničke figure zbog neumitnosti dezintegracije i svojevrsnog nestajanja ispostavljaju se jalovim, nepotrebnim. Ključni metaforični označilac pesama jeste strah,

tačnije: mnogo strahova, u kojima se susreću uzvišeno i banalno kao imenitelji sveta prema kom se zadržava kritički, na momente i angažovan odnos. S druge strane, pesnik pronicljivo povezuje udaljene tačke – hronološke, geografske, kulturološke – i potčinjava ih svojoj urbanoj, jednoličnoj svakodnevnici. Ovaj kontrast čitavu zbirku učvršćuje i umetnički oplemenjuje. Knjiga pesama *O strahu strah*, najzad, vredi i kao uzorna psihološka studija u pesničkom obliku, tačna i hrabra predstava duše savremenog mladog čoveka, a Miloša Markova svrstava u red najistaknutijih ovogodišnjih pesnika-debitanata.